

Prof. dr hab. Katarzyna Pachniak
Katedra Arabistyki i Islamistyki
Wydział Orientalistyczny UW

Warszawa, 21.XII.2015

Do Kierownika Zespołu Grantowego
prof. dr hab. Czesława Łapicza

Ekspertyza

Zadaniem moim jest opracowanie ekspertyzy do zasad transliteracji oraz transkrypcji polskich i/lub białoruskich tekstów muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego zapisanych alfabetem arabskim na alfabet łaciński. Teksty, które stanowią podstawę opracowania to tak zwane *tefsiry*, czyli tłumaczenia Koranu z arabskiego na język polski/białoruski. Zadaniem autorki, jako arabistki, jest przede wszystkim porównanie transliteracji tłumaczenia na język polski/białoruski, zapisany alfabetem arabskim, z notacją arabską.

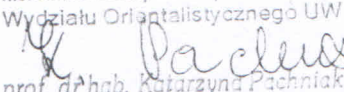
Autorka zapoznała się z opisem projektu, który jest niezwykle ważny i potrzebny, a także z zaproponowanym systemem transliteracji, instrukcją do niego i komentarzem. Pozostaje pod wrażeniem ogromu pracy wykonanego przez zespół Autorów, a także spójności i zwartości zaproponowanych rozwiązań. Wprawdzie dla tak skomplikowanego przedsięwzięcia nie ma rozwiązania idealnego, ale wypracowane zasady są jasne i czytelne, wydają się uwzględniać wszystkie możliwe przypadki wynikające z cech charakterystycznych dla różnych kopii tefsirów, zarówno tych językowych, jak i dotyczących cech kopii, z uwzględnieniem nietypowych przypadków, dopisków, uzupełnień, cech graficznych.

Podstawą porównania była próbka 147 (sura VII, nr strony 142b) oraz 147 (sura VIII, numer strony 143a). Próbka została wybrana zupełnie przypadkowo, jedyne kryteriumbrane przeze mnie pod uwagę to czytelność tekstu oryginalnego na fotokopiach. Oprócz tego sprawdziłam również wrywkowo pojedyncze linijki w przesłanym tekście. Na wstępie pragnę zaznaczyć, że transliteracja fragmentów, którymi się zajmowałam jest wykonana niezwykle starannie i zgodnie z przyjętymi założeniami, dotyczącymi zarówno oddawania spółgłosek i samogłosek języków orientalnych, jak i zasad zapisu (typu rozłączna pisownia *ne* z czasownikami). Ponieważ jestem arabistką, system transliteracji oceniam przede wszystkim

z punktu widzenia zgodności przyjętych założeń z alfabetem arabskim. Zatem wyszłam z założenia, że przyjrę się, jak pożyteczny jest zaproponowany system transliteracji dla arabisty, a co może sprawiać trudność przy posługiwaniu się nim osobie, która w pierwszym rzędzie zna języki orientalne, nie jest jednak polonistką ani białorutynistką. W tym celu starałam się po pierwszej analizie i zapoznaniu się z wybranymi fragmentami, samodzielnie dokonać ich transliteracji zgodnie z tabelą. Następnie postąpiłam odwrotnie, transliterowane fragmenty zapisałam alfabetem arabskim z grafemami perskimi i tureckimi. Moje uwagi nie mają charakteru krytycznego, jest to jedynie próba wskazania tych miejsc, które mogą nastręczyć pewną trudność. W pierwszym przypadku (samodzielna próba transkrypcji) z pewnością w pierwszym rzędzie arabista musi oswoić się z większą liczbą grafemów niż ta, która jest stosowana w klasycznym języku arabskim, plus używane grafemy tureckie i perskie oraz nowe. Miałam do czynienia z fragmentami jednej kopii, zapisanej jedną ręką, co z pewnością ułatwiło dokonanie transliteracji, lecz z powodu dużej liczby podobnych wizualnie grafemów, różniących się jedynie znakami diakrytycznymi, gdy te nie są zapisane wyraźnie, orientalista nieoswojony z językiem stosowanym przez Tatarów może mieć problemy z identyfikacją. Kolejnym problemem może być notacja samogłosek. Jej zasady są jasno wyłożone w tabeli, jednak trudnością dla orientalisty może być opcjonalny zapis jednego grafemu *waw* z *dammą* jako \bar{u}/\bar{o} . Orientalista nie znający zasad zapisów tekstów tatarskich jest w tym przypadku bezradny.

Może też mieć trudności ze względu na fakt, że w zapisanym piśmie arabskim tłumaczeniu, chociaż zasadniczo uwzględnia się arabskie zasady łączenia i niełączenia liter, to jednak często przenosi się część wyrazu do kolejnej linii, co jest problemem dla osoby nieobeznanej z językiem tefsirów. Powyższa uwaga nie ma niczego wspólnego z przygotowanym systemem transliteracji, wskazuje jedynie na punkt, który może początkowo utrudnić pracę orientaliście.

Próba posłużenia się systemem transliteracji w drugą stronę, czyli zapisu transliterowanego tekstu alfabetem arabskim zgodnie z zaleceniami tabeli (co ma jednakże czysto teoretyczny, a nie użytkowy charakter), nie sprawia większych trudności. Sam system transliteracji jest zasadniczo spójny i logiczny i po pokonaniu pierwszych trudności największym problemem staje się sprawa czysto techniczna: odpowiednie odczytanie pisma. Próba wykorzystania przygotowanej tabeli na dwie strony: do sporządzenia transliteracji oraz do odtworzenia na podstawie transliteracji zapisu alfabetem arabskim okazała się więc udana, co najlepiej pokazuje, że Autorom udało się osiągnąć założony cel.

Kierownik Katedry Arabistyki i Islamistyki
Wydziału Orientalistycznego UW

prof. dr hab. Katarzyna Pachniak